

Kultura w edukacji międzykulturowej – konteksty teoretyczne i społeczno-polityczne. Red. T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, B. Grabowska. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2013, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 228;

Kultura w edukacji międzykulturowej – doświadczenia i propozycje praktyczne. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2013, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 250.

Dwuczęściowa praca *Kultura w edukacji międzykulturowej* (razem prawie 480 stron) ukazała się pod redakcją prof. zw. dra hab. Tadeusza Lewowickiego i jego współpracownic. Autorzy są głównie członkami Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej oraz przedstawicielami różnych ośrodków akademickich (z Białegostoku, Cieszyna, Warszawy, Gdańska, Dąbrowy Górniczej, Katowic, Krakowa, Bańskiej Bystrzycy na Słowacji i innych). Przedstawili prawie 30 interesujących artykułów. W tomie pierwszym, na temat kontekstów teoretycznych, znalazło się 13 tekstów, w tomie drugim, na temat propozycji praktycznych i doświadczeń własnych – 16. Przeważają publikacje pedagogów,

w tym wielu wybitnych autorytetów, ale ciekawe są głosy „praktyków z terenu”, pracowników socjalnych, edukatorów, animatorów z nietypowych placówek, publikacje doktorantów. Tomy zawierają zestawienie wszystkich dotychczasowych publikacji z serii „Edukacja Międzykulturowa”, a jest to 55 książek, wydawanych w Cieszynie i w Warszawie (WSP ZNP), z których pierwsza ukazała się w 1992 roku, a więc przybywało rocznie po 4–5 tomów.

Międzykulturowość, kultura w edukacji, komunikacja i dialog, rola kultury w edukacji międzykulturowej, różne konteksty kulturowe – to główne hasła opracowań, dotyczące także konkretnych wyników badań z pogranicza, np. polsko-czeskiego czy polsko-białoruskiego. Kultura w życiu duchowym i rodzinnym, szkice i inne wystąpienia o uwarunkowaniach politycznych i religijnych wielokulturowości – to wszystko znalazło się w dwuczęściowym – pogrupowanym w sześć bloków tematycznych wydawnictwie.

Mimo różnorodności zagadnień i form opracowań lektura jest ułatwiona dzięki licznym podkreśleniom, tabelom, bibliografii (po tekstach), a przypisy są często wyjaśniające i rozszerzające.

Wprowadzeniem w całą problematykę edukacji międzykulturowej jest część pierwsza z podtytułem „Konteksty teoretyczne i społeczno-polityczne”. Jerzy Nikitorowicz przybliży międzykulturowość jako kategorię związaną

z dialogiem edukacyjnym, wskazując na różnice, podejścia i orientacje, wyznawane przez różnych teoretyków, autorów klasyków, także polskiej pedagogiki. Natomiast prof. Józef Kuźma zwraca uwagę na zagadnienia ksenofobii i pojednania (na przykładzie pogranicza polsko-niemieckiego), a także formułuje wnioski dla praktyki edukacji wielo- i międzykulturowej. Niektóre wydają się wprawdzie oczywiste, na przykład wychodzenie poza ramy regionalizmu czy nauka języków obcych, ale kilka innych jest bardziej aktualnych i rzadziej praktykowanych (prowadzenie badań).

Pozornie kontrowersyjny może być tekst Adeli Koźczkowskiej o wielokulturowości i polityczności, z licznymi przywołaniami głosów z Europy Zachodniej, w tym stwierdzenie D. Camerona o „kłęsce” polityki wielokulturowości. Z punktu widzenia politologii, politycznej poprawności i polityki kulturalnej artykuł ten jest niezwykle cenny.

Nie analizując wszystkich artykułów zamieszczonych w pracach, warto jednak przywołać autorów i ich teksty związane z problematyką religijną czy problemami edukacji na pograniczu. Aniela Różańska analizowała indywidualne wybory religijne głównie na Śląsku Cieszyńskim, ale tym razem daje rady co do świadomego i refleksyjnego dokonywania wyborów religijnych. Być może nie ze wszystkim zgodziliby się przedstawiciele religii dominujących czy zanikających, ale indywidualne wybory są coraz częstsze i inne, a tekst ma charakter bardziej teoretyczny.

Artykuł Barbary Chojnackiej-Szyna-szko porządkuje problemy kultury pe-

dagogicznej rodziny, zwracając uwagę na konieczność edukacji międzykulturowej w rodzinie i nowych przestrzeniach społecznych i kulturowych współczesnych rodzin. Problemy adaptacji do zmian, jakości życia, pamięci społecznej i roli kultury i sztuki w edukacji wielokulturowej podejmuje kilka autorek, w tym Jolanta Suchodolska, Teresa Wilk i Agata Rzymelka-Frąckiewicz. Te ostatnie przypominały rolę pamięci społecznej i traumy, w tym pamięci historycznej i kulturowej w procesie kształtowania postaw. Jest to jeden z ważniejszych postulatów w pierwszej części pracy, autorki zwracają przy tym uwagę na wykorzystanie sztuki w opisywanych zabiegach.

W tekstach z trzeciej części pierwszego tomu autorzy podejmują zagadnienia dotyczące właśnie roli kultury w edukacji dzieci i młodzieży. Wyniki badań z pogranicza polsko-czeskiego i innych, w tym problemy szkoły polskiej na Łotwie (tekst Marii M. Urlińskiej), wskazują na rolę szkoły i nauczycieli. Znajomość symboli, postaci i źródeł wiedzy o polskiej kulturze analizowała Barbara Grabowska na Ukrainie, Białorusi i w Czechach. Trzecia część książki zawiera głównie materiały z badań, a zamyka ją artykuł o narzekaniu przez młodych. Anna Gajdzica i Agnieszka Gajdzica analizują narzekanie wśród studentów jako element kultury. Pierwsze wnioski z tych badań wydają się ambiwalentne, choć interesujące i skłaniające do refleksji w trudnych czasach narastającego kryzysu. Artykuł ten warto rozpropagować, zadowoli także socjologów polityki czy teoretyków propagandy i manipulacji.

Druga książka – to tom poświęcony doświadczeniom i propozycjom, minimalnie obszerniejszy (trzy teksty więcej) i sprowadzający się do kilku haseł, takich jak: wychowanie, komunikacja, dialog, uczestnictwo, region, podkultura i subkultura. Większość dotyczy bezpośrednio edukacji wielo- i międzykulturowej. Najmniej miejsca zajęły teksty o uczestnictwie społeczności lokalnych w kulturze regionu. Cztery autorki przedstawiły ciekawe przykłady edukacji z Podlasia (Dorota Misiejuk), Kaszub (Justyna Pomierska), ziemi pszczyńskiej (Natalia M. Ruman), z górniczej ziemi rybnicko-wodzisławskiej (Gabriela Piechaczek-Ogierman). W przystępny sposób poruszono zagadnienia mniejszościowe, gwarowo-językowe, folklorystyczne i regionalizmu. Subiektywnie za najbardziej interesujące w tej części można uznać badania przedstawione przez G. Piechaczek-Ogierman, przeprowadzone na obszarze tzw. pustyni kulturalnej, wśród młodzieży z miast Rybnickiego Okręgu Węglowego, w tym górniczego Jastrzębia. Rola międzypokoleniowego przekazu w takich środowiskach jak nowe miasta jest znacząca, tym bardziej że społeczność tych ośrodków to migranci i ich dzieci. Dobrze, że te relacje znalazły się w tym tomie doświadczeń. Wydaje się jednak, że we wszystkich częściach propozycji praktycznych i metodycznych jest jednak mniej, ale wyniki diagnoz, badań historycznych i innych są ciekawe, wzbogacające wiedzę o edukacji międzykulturowej.

Interesująco autorzy przedstawili nietypowe oblicza kultury w edukacji mię-

dzykulturowej. Iwona Pugacewicz opisała czas wolny uczniów w Polskiej Szkole w Paryżu w pierwszej połowie XIX wieku i wątki wychowania narodowego.

Urszula Klajmon-Lech rolę Internetu w komunikowaniu się, Tomasz Gebel subkultury różnych lat i dziedzin (w tym bikiniarzy i muzyczne), a Marek Walencik rolę wydarzeń sportowych. Za najciekawsze wystąpienie można by uznać „Bajkę międzykulturową” Anny Józefowicz, jako nowy rodzaj bajki terapeutycznej. Z kolei rolę programu Erasmus na jednym z uniwersytetów opisała Agnieszka Niewiara.

W obydwu tomach zawarte są liczne przykłady działań i problemów związanych z różnymi instytucjami, placówkami, stowarzyszeniami działającymi nie tylko na pograniczu i w sferze oświaty. Przykłady ze szkół, uniwersytetów, placówek związanych z kulturą regionu, ale także imprez, konkursów czy festiwali, wzbogacają, konkretyzują i ubarwiają tło wielokulturowości. Ciekawie przybliżono w wielu artykułach specyfikę regionów, od Śląska po Kaszuby czy Podlasie. Wątki dotyczące folklorystyki czy regionalizmu zadowolą etnologów czy praktyków edukacji regionalnej, przedstawicieli pedagogiki miejsca.

Wielu autorów publikowało w kilkunastu lub kilkudziesięciu tomach tej serii, ale aktualne wątki się nie powtarzają i zagadnienia są z nowej problematyki, często bardziej aktualnej. Relacje między tradycją i współczesnością oraz teorią i praktyką są równoważne, a powiązania zachowane. Wartości i zalety obydwu tomów są znaczące, a treści czasem

prowadzące do głębszych refleksji. Tak więc teksty o walorach historycznych, pedagogicznych, socjologicznych mają adekwatny kontekst kulturowy, z międzykulturowością czy wielokulturowością na pierwszym planie, w każdym z tomów. Często autorzy odnoszą się do klasyki literatury, także światowej, czy do licznych publikacji w językach obcych (przykładem tekst Kożyczkowskiej o wielokulturowości i polityce).

Dwuczęściowa praca warta jest rozpropagowania wśród badaczy zajmujących się pograniczami kulturowymi, doktorantów nauk społecznych czy praktyków polityki kulturalno-oświatowej i narodowościowej.

Tadeusz Kania

Освітні реформи: місія, дієвність, рефлексія. Red. В. Кремень, Т. Левовицкий, В. Огнев'юк, С. Сисоєва – ***Reformy oświatowe: misja, rzeczywistość, refleksje.*** Red. W. Kremeń, T. Lewowicki, W. Ogniewjuk, S. Sysojewa. Kijów 2013, Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy, Narodowa Akademia Nauk Pedagogicznych Ukrainy, Komitet Pedagogiki Ogólnej i Filozofii Oświaty, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Uniwersytet Kijowski im. Borisa Hriczenki, Wydawnictwo „Edelwejs”, ss. 490.

Recenzowana monografia powstała w wyniku współpracy między Narodową Akademią Nauk Ukrainy i Wyższą Szkołą Pedagogiczną ZNP w Warszawie. Jest piątą z kolei publikacją naukową, wydaną w ramach projektu: „Problematyka oświatowa w Polsce i na Ukrainie w kontekście procesów globalizacji i eurointegracji”. Wychodzi naprzeciw aktualnym procesom i trendom proeuropejskim na Ukrainie, pozwala bardziej zrozumieć studenta znad Dniepru, coraz częściej podejmującego studia na polskich uczelniach. We wstępie czytamy, że współczesne społeczeństwo potrzebuje jakościowo innej oświaty i wynikającej z tego faktu przebudowy systemów edukacyjnych, ich modernizacji i dostosowania do aktualnych potrzeb cywilizacyjnych.

Niewątpliwym atutem publikacji jest próba przedstawienia polskiemu odbiorcy priorytetów w reformie ukraińskiej oświaty. Ukraina – mimo swej geograficznej bliskości – dla wielu z nas